

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Допущено до захисту
«_____» _____ 2023 р.

Зав. кафедри, д. е. н., професор
_____ ~~Соколюк С.Ю.~~

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА**

**РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Виконав – студент

2 курсу, групи 21м-пт

освітньої програми «Аграрне підприємництво
та ~~агротрейдинг~~»

спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

~~Білан~~ Дмитро Володимирович

Науковий керівник – ~~д. е. н.~~, професор

Чернега Інна Іванівна

Умань – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Освітня програма «Аграрне підприємництво та агротрейдинг»

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)
 “ ” 2022 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту ____ Біцану Дмитру Володимировичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України»

керівник роботи Чернега Інна Іванівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “ ” 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Господарський кодекс України, постанови Кабінету міністрів України, Конституція України, наукові видання, фахова література, монографії вчених, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, статистичні дані державного комітету статистики України.

4. Перелік питань, які потрібно розробити

1. НОРМАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.

2. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.

3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.

5. Перелік графічного матеріалу

10 таблиць, 6 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видає	завдання приймає

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Срок виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	23.09.2022	
2.	Одержання індивідуального завдання	24.09.2022	
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	26.09.2022	
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - виконання курсових робіт - інші заходи	30.09.2022 25.10.2022 2022–2023 рр.	
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	15.02.2023	
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	02.03.2023 25.09.2023 25.10.2023 15.11.2023	
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	29.11.2023	
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	02.12.2023	
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	06.12.2023	
10.	Одержання відгуку наукового керівника	09.12.2023	
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	10.12.2023	
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	12.12.2023	
13.	Одержання рецензії	14.12.2023	
14.	Захист кваліфікаційної роботи	18.12.2023	

Студент

(підпис)

Білан Д.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Чернега І.І.

(прізвище та ініціали)

Реферат

на кваліфікаційну роботу
магістра факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
Біцана Дмитра Володимировича

«Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України»

Кваліфікаційна робота магістра складається із трьох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел. Вихідними даними до написання кваліфікаційної роботи магістра стали Закони України, Господарський кодекс України, постанови Кабінету міністрів України, Конституція України, наукові видання, фахова література, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, статистичні дані державного комітету статистики України.

Загальний обсяг даної кваліфікаційної роботи становить 55 сторінки. Робота містить 10 таблиць та 6 рисунка. Список використаних джерел налічує 53 найменування.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є підприємництво в аграрному секторі економіки України.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є процес розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

Метою даної кваліфікаційної роботи є дослідження розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України та визначення шляхів його покращення.

У першому розділі проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

У другому розділі досліджено розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України та здійснено аналіз фінансових результатів підприємництва у сільському господарстві.

У третьому розділі визначено та запропоновано шляхи покращення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

Резюме: У кваліфікаційній роботі досліджено розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України, здійснено аналіз фінансових результатів підприємництва, визначено та запропоновано шляхи покращення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

Ключові терміни: підприємництво, підприємницька діяльність, аграрний сектор, сільське господарство, прибуток, збиток, дохід, аграрна продукція.

Summary: In the qualification work, the development of entrepreneurship in the agrarian sector of the economy of Ukraine was investigated, the financial results of entrepreneurship were analyzed, ways of improving the development of entrepreneurship in the agrarian sector of the economy of Ukraine were determined and proposed.

Key terms: entrepreneurship, entrepreneurial activity, agricultural sector, agriculture, profit, loss, income, agricultural products.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	9
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	19
2.1. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України	19
2.2. Фінансові результати підприємництва у сільському господарстві	34
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	44
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю формування конкурентоспроможного та ефективного аграрного підприємництва, яке в сучасних умовах стає однією з провідних ланок виробничих відносин в агропромисловому виробництві. Виникнення і становлення багатоукладності в сільському господарстві, інституційні перетворення, викликані появою і розвитком ринкових відносин на селі зумовили необхідність адекватного реагування підприємництва на виникнення цілого ряду проблем, що потребує дослідження з урахуванням специфіки організаційно-виробничої структури, особливостей сільськогосподарського виробництва, ризиків, факторів, соціально-економічної значущості та відповідальності.

Становлення підприємництва в сільському господарстві пов'язано з подоланням величезної кількості труднощів, природних і штучних бар'єрів, проблем: обмежений попит на агропродовольчу продукцію, обумовлений іноземною продуктовою інтервенцією; вкрай низький технічний потенціал вітчизняного виробництва, його деіндустріалізація; катастрофічна деградація ґрунтової родючості та необхідність її відновлення; недостатність державної підтримки; нерозвиненість агропродовольчих ринків; низька інформаційна забезпеченість; диспропорційність у розвитку агропромислового виробництва та обслуговуючих його галузей інфраструктури.

Відомо, що ніяке суспільство не зможе функціонувати нормально, якщо не матиме високорозвиненого аграрного сектора і достатньої кількості продовольства для забезпечення населення. Кожна країна вправі здійснювати свою аграрну політику, виходячи з конкретних умов, економічних і технологічних можливостей, рівнів земле і водозабезпеченості, історичних традицій народу та ін.

Україна є країною аграрної промисловості, тому з найважливіших суспільних проблем є розвиток аграрного сектору. Саме визначення найбільш

ефективної форми підприємницької діяльності та визначення економічної ролі держави в аграрній сфері є найважливішим питанням сьогодення.

Підприємництво є основа розвитку економіки, здійснення виробничої діяльності з фінансовою, моральною та соціальною відповідальністю.

В законі України «Про підприємництво» зазначено, що підприємець - це самостійний, господарюючий, статутний суб'єкт, який має право юридичної особи та здійснює виробничу і комерційну діяльність з метою одержання прибутку.

Аграрне підприємство — це суб'єкт аграрних правовідносин, що самостійно володіє і розпоряджається відособленим майном, у комплексі якого основним засобом виробництва є природне тіло — земля, що використовується ним для виробництва сільськогосподарської продукції (предмета його діяльності), а також переробки сировини рослинного і тваринного походження, виконання інших робіт і надання послуг для задоволення потреб побутового і соціально-культурного характеру як безпосередньо своїх працівників, так і працівників сфери обслуговування.

Саме тому, на нашу думку, доцільно дослідити розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є підприємництво в аграрному секторі економіки України.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є процес розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

Метою даної кваліфікаційної роботи є дослідження розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України та визначення шляхів його покращення.

Завданнями даної кваліфікаційної роботи є:

- 1) проаналізувати нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України;
- 2) дослідити розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України;

3) здійснити аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України;

4) здійснити аналіз фінансових результатів підприємництва у сільському господарстві;

5) визначити та запропонувати шляхи покращення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України.

При написанні роботи були використані наступні **методи**:

- а) метод аналізу;
- б) графічний метод;
- в) статистичний метод;
- г) методи збору та узагальнення інформації;
- д) метод синтезу.

Вихідними даними до написання кваліфікаційної роботи магістра стали Закони України, Господарський кодекс України, постанови Кабінету міністрів України, Конституція України, наукові видання, фахова література, монографії вчених, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, статистичні дані державного комітету статистики України.

.

РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Статтею 1 Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р. підприємництво визначено як безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством. Створення (заснування) суб'єкта підприємницької діяльності юридичної особи, а також володіння корпоративними правами не є підприємницькою діяльністю, крім випадків, передбачених законодавством. Принципи підприємницької діяльності, тобто основні засади, на яких базується підприємництво, законодавче закріплені в ст. 5 Закону України «Про підприємництво» [2].

Практично у всьому світі діяльність, пов'язана із забезпеченням населення продуктами харчування і продуктами споживання, вийшла за межі власне сільського господарства і утворює нині систему взаємозалежних галузей, в якій взаємодіють сільське господарство, переробна промисловість, складське та холодильне господарство, оптові та роздрібні торгові підприємства, сільськогосподарська хімія, сільськогосподарська наука, агробанки.

В аграрному секторі виникають складні виробничі відносини, певна система земельних відносин власності у процесі виробництва сільськогосподарської продукції, її розподілу, обміну та використання.

Сільське господарство є однією з основних галузей народного господарства, оскільки виробництво продуктів харчування - перша умова життя безпосередніх виробників. У той же час воно є сировинною базою легкої та харчової промисловості. Попит на сільськогосподарську продукцію постійно зростає, оскільки збільшується кількість населення, особливо міського. У сільському господарстві, як і в інших галузях суспільного виробництва, відбувається постійний розвиток і вдосконалення продуктивних сил і на цій

основі зростає ефективність сільськогосподарської праці, що дає можливість з меншою кількістю робочої сили виробляти більш виробництва [14].

У сільському господарстві велике значення має фактор часу, зокрема своєчасне і якісне виконання польових робіт. Для отримання високого врожаю важливо виконати весь агрономічний комплекс робіт у короткі терміни. Це вимагає повного забезпечення відповідним набором, комплексом різної сільськогосподарської техніки. Щоб вона не простоювала міжсезонний період, то має бути універсальною.

Іншою особливістю землеробства є нерегулярний характер виробництва. Тут має місце розрив між робочим періодом і кінцевим результатом. Праця йде з перервами, пов'язаними із зростанням і визріванням рослин, протягом року.

У сільському господарстві існує велика залежність результатів виробництва від погодних умов, зокрема у південній частині України в часті посушливі роки врожай зменшується. Крім того, в сільському господарстві не має того монополізму у виробництві, який є в підприємстві. В Україні сільськогосподарську продукцію виробляють 8,6 тис. колгоспів, 2,6 тис. радгоспів, сотні тисяч особистих підсобних господарств. Ця обставина має історичне значення для умов формування соціально-орендованої ринкової економіки, оскільки створює кращі можливості для конкуренції різних форм власності, а тим самим для зростання ефективності виробництва [18].

Аграрні відносини являють собою особливу систему економічних відносин, що складаються в суспільстві щодо земельної власності, землекористування в сільському господарстві, а також з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання сільськогосподарської продукції. Їхня специфіка визначається тим, що головним та невідтвореним засобом виробництва агрокультури є земля [7].

Розподіл землі між класами і соціальними групами в різних економічних системах визначає характер аграрних відносин, що складаються в них, породжуючи часом гострі протиріччя в суспільстві. Вирішення протиріч здійснюється в ході еволюційного розвитку аграрних відносин, удосконалення

землеволодіння та землекористування, знарядь праці, що застосовуються в сільському господарстві, поглиблення суспільного поділу праці, агропромислової інтеграції [19].

Отже, з вище сказаного можемо зробити наступні висновки, що АПК – це складова частина економіки, що містить у собі галузі, які підпорядковані аграрному праву.

До складу АПК входять такі основні сфери як:

- виробництво засобів виробництва для сільського господарства та його виробничого обслуговування;
- власне сільське господарство;
- збирання, заготівля, переробка, зберігання, транспортування сільськогосподарської продукції [9].

Загальною передумовою успішної підприємницької діяльності в умовах агропромислової інтеграції є наявність відповідних ринкових інститутів. Серед них слід виділити існування різноманітних за організаційно-економічними характеристиками самостійних товаровиробників. Вони повинні мати можливість вільно використовувати належне їм майно, самостійно визначати виробничу програму, вибирати постачальників і споживачів, розпоряджатися прибутком.

У міру розвитку ринкових відносин формується ринок продовольчих товарів та засобів виробництва сільськогосподарського призначення. У цих умовах суб'єкти підприємницької діяльності повинні мати можливість самостійно або з участю посередників виходити зі своєю продукцією на постійно діючі ярмарки, аграрні біржі, де буде здійснюватися оптовий продаж продукції за цінами, які визначаються попитом і пропозицією.

Успішна підприємницька діяльність у аграрному секторі повинна забезпечуватися досконалим механізмом, який має бути гнучким до змін економіки та постійно розвиватися.

Ринкова економіка передбачає розвиток та конкуренцію різних форм власності – державної, кооперативної, приватної і, відповідно, рівноправних

видів господарювання – державних господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, агропромислових об'єднань, фірм, кооперативів, товариств, агрокомбінатів, орендних колективів, особистих підсобних та фермерських (селянських) господарств. Усі форми господарств мають право на функціонування, але в процесі еволюції, з урахуванням науково-технічного прогресу в сільському господарстві, природних умов, економічних і соціальних факторів, перспективи їх розвитку не однакові [20].

Переважного розвитку набувають ті форми, які забезпечують найбільш високу продуктивність праці, ефективне використання землі за умови збереження її продуктивного потенціалу.

Організаційні форми сільськогосподарських підприємств і об'єднань визначаються чинним законодавством України та класифікацією організаційно-правових форм господарювання, прийнятою Держстандартом України, з урахуванням особливостей аграрного сектору економіки та базуються на чинних законодавчих актах України і відповідних організаційно-методичних напрацюваннях.

Сільськогосподарським вважається підприємство, основною діяльністю якого є постачання вироблених (наданих) ним сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах, в якій питома вага вартості сільськогосподарських товарів/послуг становить не менш як 75 відсотків вартості всіх товарів/послуг [9].

Ця норма діє з урахуванням того, що:

- для новоутвореного сільськогосподарського підприємства, зареєстрованого як суб'єкт господарювання, який проводить господарську діяльність менше ніж 12 календарних місяців, така питома вага сільськогосподарських товарів/послуг розраховується за наслідками кожного окремого звітного податкового періоду;

- з метою розрахунку такої питомої ваги до складу основної діяльності сільськогосподарського підприємства не включаються оподатковані операції з

постачання капітальних активів, що перебували у складі його основних засобів не менше ніж 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно, якщо такі операції не були постійними і не становили окремої підприємницької діяльності [23].

Згідно законодавства (а саме: Закону «Про власність») такою діяльністю можуть займатися підприємства різних форм власності: індивідуальні, сімейні, приватні, колективні, державні, спільні, а також віднайшла усі визначення, які дають поняття та характеризують форми власності подані на рис. 1.1.

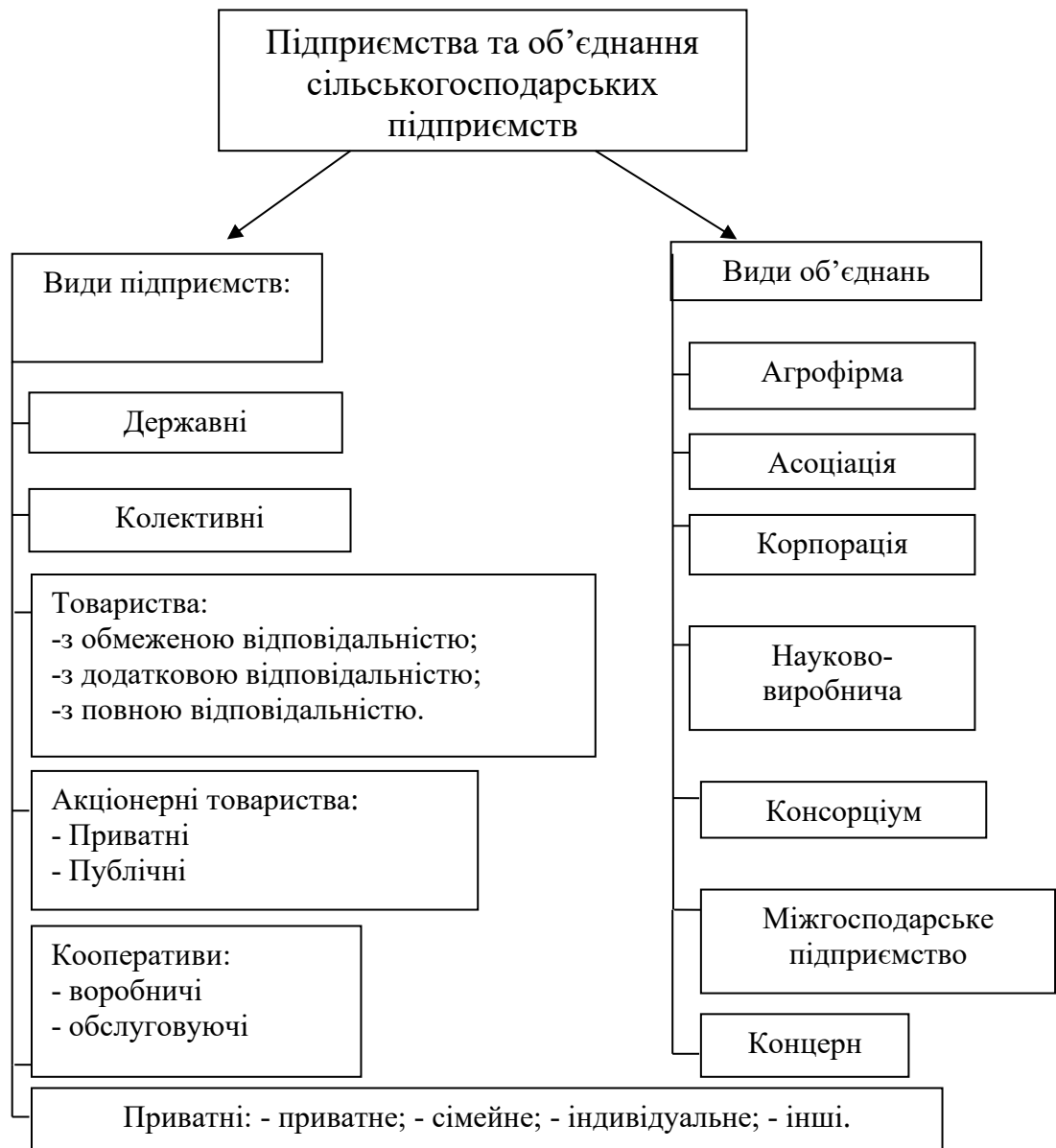


Рис.1.1. Класифікація підприємств та об'єднань

Отже, ми можемо зробити висновок, що сільськогосподарських підприємств є велика кількість форм кожна з яких має свої позитивні та негативні моменти.

В аграрній сфері існує велика кількість різноманітних форм господарювання. Досить поширеною формою виробничих відносин виступає оренда. Ці відносини ґрунтуються на передачі землі її власником іншій фізичній або юридичній особі у користування. Як правило, ці відносини оформляються орендною угодою. Умови передачі землі та користування нею можуть бути найрізноманітнішими. Вони розрізняються, як правило, термінами оренди, орендною платою, цільовим використанням об'єктів, розташованих на землі подібне. Але глибинною основою виникнення та існування цих відносин є розмежування між правом володіння на землю і правом на розпорядження і користування нею. Слід зауважити, що розвиток відносин власності призводить до того, що це розмежування істотно зменшується. Сільськогосподарський товаровиробник стає і власником землі, на якій він здійснює виробництво. Прикладом можуть служити країни Європейського Союзу, де близько двох третин сільськогосподарських угідь належить саме виробникам [23].

Однак це не зменшує і значення відносин оренди. З одного боку, в деяких країнах Західної Європи, таких як Франція та Бельгія, а також Східної Європи, наприклад, в Україні, розмежування між правом володіння на землю і правом на розпорядження і користування нею є суттєвим. З іншого боку, орендні відносини мають місце і в межах окремого сільськогосподарського виробництва, наприклад, в рамках сімейного фермерського господарства. Формою таких відносин виступає сімейна оренда. Вона полягає в тому, що глава сім'ї віддає в оренду землю одному з членів своєї сім'ї. Особливо поширене це в Німеччині і Великобританії, де таким чином використовується від 15 до 20% всіх земель, що знаходяться в оренді [12].

За користування землею орендар сплачує орендну плату. Її основою є земельна рента, яка може виплачуватися у вигляді натуральних платежів або у вигляді грошей. До складу орендної плати, крім ренти, може входити і плата за

користування тими спорудами, будівлями і т.п., розташовані на ділянці, що здається в оренду.

У будь-якому суспільстві земля є найважливішою складовою багатства нації. Але оскільки вона не може бути вільно відтворена, то постає питання про її раціональне використання. У зв'язку з цим виникає питання про організацію ефективного господарювання на землі. У сучасних умовах рішення цього питання знаходиться в площині пошуку оптимального поєднання різних форм власності на землю з урахуванням історичних та національних особливостей тієї чи іншої країни [22].

Сьогодні в країнах з високорозвиненою системою товарно-грошових відносин організаційні форми господарювання базуються на різних формах власності. Це пояснюється тим, що жодна з них не може бути визнана як ідеальна з точки зору оптимального поєднання інтересів господаря землі і суспільства.

Розглядаючи питання про організацію сільськогосподарського виробництва, насамперед, необхідно враховувати, що центральною фігурою в ньому є навіть не власник, а користувач землею. Це має тим більше значення, ніж більш поширеною в суспільстві ситуація, при якій виробництво здійснює не сам власник землі, а орендар. Проте становище останнього значною мірою залежить від рівня розвитку відносин власності на землю.

Однією з найбільш ефективних форм власності є приватна власність на землю. В умовах, коли власник одночасно і товаровиробником, вона зумовлює максимізацію дбайливого ставлення господаря до землі. Час можливість широкого спектра дії щодо землі (її продаж, заставу, передача в оренду тощо) дають можливість власнику пристосуватися до короткострокових і довгострокових змін в кон'юктурі ринку, підвищують його мобільність як власника [34].

Однак приватна власність, як відомо, має і певні недоліки. У сільському господарстві негативні сторони приватної власності мають ще й деякі особливості. Вони пов'язані з тим, що об'єктом цих відносин є земля, і за певних умов може виникнути протиріччя між інтересами власника землі і всього

суспільства. Ці умови можуть бути спровоковані ринковою кон'юктурою, яка за певних обставин здатна викликати занадто інтенсивне, а іноді й хижацьке використання землі. Це особливо помітно тоді, коли ціни на той чи інший вид сільськогосподарської продукції різко зростають, що, як правило, веде до значного збільшення виробництва такої продукції навіть внаслідок порушення сівозміни та інших умов дбайливого використання землі.

З іншого боку, це протиріччя може виникнути і в умовах здійснення заходів щодо загальної організації господарювання. Останні вимагають періодичного відведення земельних ділянок під промислове і житлове будівництво, будівництво доріг, залізниць, трубопроводів тощо. У цих умовах приватна власність на землю може стати певною перешкодою до вибору оптимального варіанту організації господарювання в суспільстві [18].

Приватна власність не завжди дає можливість знайти найкращий варіант використання землі та в разі організації оренди. Справа в тому, що орендар, як правило, зацікавлений в довгостроковій оренді, бо тоді він може отримувати додатковий продукт, пов'язаний з підвищенням її продуктивності за рахунок внесення добрив, здійснення меліорації та інших заходів щодо землеустрою. Ці заходи довготривалий характер, діють і після закінчення терміну оренди, якщо він був відносно невеликим. Підвищення якості землі враховує власник і при укладенні нового договору, він має можливість здати землю в оренду на більш вигідних умовах.

Отже, на відміну від орендаря, власник намагається здати землю на невеликий термін. Боротьба між власниками і орендарями землі за терміни оренди супроводжує, по суті, всю історію розвитку цих відносин. Оптимального рішення цього протиріччя приватна власність, як правило, перешкоджає, і це один з її недоліків.

Поряд з приватною власністю на землю існує і державна власність. Вона виникає різними шляхами і забезпечує реалізацію інтересів усього суспільства. Саме держава за рахунок земель, що перебувають у його власності, може здійснювати найменш витратну і раціональну розвиток виробничої та соціальної

інфраструктури, відводячи землі під шляху, аеропорти, житлове та промислове будівництво. Вона здатна створити найкращі умови для орендарів, які користуються землею, що належить державі. Строки користування землею держава встановлює довготривалі, а за певних умов і безстрокові. Отже, державна власність на землю відкриває для користувача землею широкі можливості в плані її раціонального, дбайливого використання. Проте з цього не можна зробити висновок, що єдиною перспективною формою власності на землю є державний [32].

Відкриваючи можливості для створення найбільш прийнятних, з точки зору суспільства і товаровиробника, умов передачі землі в оренду, держава не може реалізувати весь спектр умов для кращої організації використання землі і одночасно досягнення високого рівня товарності сільськогосподарських підприємств. Реалізація цього неодмінно пов'язана з приватною власністю на землю, вона при всіх її недоліках створює можливість поєднання в одній особі власника і виробника.

У сільськогосподарському виробництві існує і така форма суспільної власності, як колективна. Вона може поширюватися на всі засоби виробництва, включаючи землю. Історичний досвід свідчить, що створення кооперативів різного рівня зменшує витрати, сприяє ефективному використанню техніки і покращує загальні умови організації сільськогосподарського виробництва. Ця форма організації виробництва може існувати і на базі державної власності на землю. Прикладом можуть служити колективні сільськогосподарські підприємства, яким держава передає землю на довічне користування. Такі підприємства складали переважну більшість сільськогосподарських товаровиробників в колишньому Радянському Союзі [38].

Таким чином, у сільському господарстві власність на засоби виробництва, включаючи землю, відіграє важливу роль в організації високоефективного товарного виробництва. Однак її остаточна роль пов'язана не з чисто відносинами власності, а з тим рівнем умов, кожна з форм власності створює для високоефективної організації виробництва і одночасно для дбайливого,

раціонального використання землі.

Найбільш розповсюдженою організаційною формою сільськогосподарського виробництва є фермерське господарство. У розвинених країнах вони перевершують за своєю кількістю, і саме на них базується виробництво в цій галузі народного господарства. Таке становище зумовлено рядом причин як економічного, так і історичного характеру.

Фермерське господарство - це форма сімейного господарства, яке одночасно виступає і первинної соціальної ланкою, і первинною ланкою у суспільному виробництві. Це призводить до високого рівня стійкості фермерського господарства. Сталість цієї форми сільськогосподарського виробництва пов'язана також з тим, що воно, маючи товарну спрямованість, час у рамках сім'ї має і певні ознаки натурального, так частково задовольняє потреби самих товаровиробників [31].

У сільському господарстві товаровиробник має справу з живими організмами, а сам процес виробництва здійснюється в постійно мінливих умовах, які суттєво впливають на наслідки цього виробництва. Це не дозволяє застосовувати тут стійкі технологічні стандарти і постійно вимагає від товаровиробника творчого підходу, заснованого не тільки на професійних знаннях, а й на навичках, роками накопичений досвід і т.д. З цієї точки зору фермерське господарство створює найбільш сприятливі умови для придбання та розвитку таких навичок. З покоління в покоління передаються спостереження, які відображають всі особливості організації виробництва в умовах окремої місцевості і клімату.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1 Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки України

Постійна зміна економічних умов господарювання, напрямів і обсягів державної підтримки призводять до того, що підприємства перестають орієнтуватися на досягнення певних стратегічних цілей, а орієнтуються на використання тимчасових особливостей ринкової кон'юнктури, переваг виробництва тієї чи іншої продукції чи виду діяльності. Це не стимулює процес вдосконалення виробництва, його технологічного оновлення, що призводить до збільшення вартості вітчизняної сільськогосподарської продукції порівняно із зарубіжною. Неефективне сільське господарство є однією з основних причин відносно високої вартості сільськогосподарської продукції на ринку та високих цін на агропродовольчі товари.

Сільське господарство є базовим елементом агропромислового комплексу України. Агропромисловий комплекс – сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське й рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції, а також їх матеріально-технічне й фінансове забезпечення.

Сільське господарство формує продовольчу, економічну, екологічну й енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей, соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

В Україні аграрний сектор забезпечує в середньому 10 % ВВП і близько 40 % експортних надходжень. Зайнятість населення в сільському, рибному й лісовому господарстві — 17 % від усіх працівників [41].

Станом на 01.01.2020 сільськогосподарські угіддя становили 41 310,9 тис. га (68,5 % від загальної площі земель). Так, рілля становить 32 757,3 тис. га, пасовища — 5250,3 тис. га, сіножаті — 2283,9 тис. га, багаторічні насадження — 852,7 тис. га, перелоги — 166,7 тис. га. Площа орних земель України дорівнює

30 % орних земель Європейського Союзу і 2,1 % — світового банку. В Україні зосереджено близько 25 % найродючіших чорноземів у світі, які в умовах помірного клімату надають українським виробникам значні природні конкурентні переваги й унікальний сільськогосподарський потенціал [41].



Рис. 2.1 Частка аграрної продукції у внутрішньому валовому продукті України, %, [41]

Україна є одним зі світових лідерів експорту зернових і кормових культур, соняшникової олії, тютюну, фруктів і овочів тощо. В останні роки вона виробляє близько 40–50 млн т зерна на рік і відновила статус найбільшого постачальника зерна на світові ринки.

Українські агрохолдинги мають вищу ефективність порівняно з світовими лідерами галузі за рахунок менших витрат виробництва.

В сільському господарстві України можна виділити чотири основні групи виробників сільськогосподарської продукції:

1. Домашні господарства населення (44,9% виробництва загального обсягу с.-г. продукції)
2. Приватні підприємства.
3. Підприємства колективної власності.

4. Господарські товариства.

1. Домашні господарства населення (включають також фізичних осіб підприємців), не є юридичними особами та вирощують с/г продукцію як для власних потреб, так і на продаж. Такі господарства спеціалізуються на комерційному вирощуванні овочів та інших більш нішових культур, що важко виростити в промислових масштабах через необхідність ручної праці;

2. Приватні підприємства в сільському господарстві представлені фермерськими господарствами та приватними сільськогосподарськими підприємствами.

Фермерські господарства можуть створюватися виключно громадянами України, а їх діяльність повинна базуватися на праці членів сім'ї фермера, хоча і допускається найм працівників. Земля може належати фермеру як на праві власності так і орендуватися. Площі ферм також можуть різнитися від декількох гектарів до п'яти-десяти тисяч гектарів, що є фактично повноцінним підприємством середнього розміру. Більше 60% фермерських господарств мають площу від 100 до 2000 тис. гектарів.

Приватні сільськогосподарські підприємства – це юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства та юридичними особами. До них застосовуються загальні правила Цивільного та Господарського кодексів, щодо ведення господарської діяльності [30].

3. Підприємства колективної власності, різні форми кооперативів. Кооперативи в Україні можуть бути різних видів. Найпоширенішими з них є виробничі та обслуговуючі кооперативи.

Виробничий кооператив - утворюється виключно фізичними особами для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку;

Обслуговуючий кооператив - утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг переважно членам

кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності.

4. Господарські товариства можуть бути як національними, так і іноземними або з іноземними інвестиціями. В агросекторі господарські товариства є найпоширенішою формою господарювання після фермерських господарств. Вони представлені переважно у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств [42].

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) - це підприємство, створене на засадах угоди між юридичними особами і/або громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. ТОВ має статутний фонд, розділений на частки у розмірах, вказаних установчими документами - статутом. Законом не встановлена мінімальна кількість учасників ТОВ, проте максимальна кількість учасників не може сягати більше ста осіб. Мінімальні та максимальні розміри статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю законом також не регулюються. Особливістю цього виду підприємств є те, що учасники товариства несуть відповідальність лише в межах своїх вкладів. Учасник має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі товариства [31].

Акціонерні товариства (АТ). Статутний капітал АТ поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, а акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій. Засновниками АТ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Законом встановлена вимога, що статутний капітал АТ не може бути менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мініимальної заробітної плати, діючої на момент створення акціонерного товариства.

АТ поділяються на два типи: відкрите та закрите АТ.

Відкрите АТ, означає що його акції можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах.

В Закритому АТ, акції розподіляються виключно між засновниками і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Закрите акціонерне товариство може бути реорганізовано у відкрите шляхом внесення змін до статуту товариства.

Державна реєстрація АТ триває протягом 24 годин, а всі інші процедури відкриття АТ займають близько 2-3 місяців, включаючи реєстрацію випуску акцій Національною комісією з цінних паперів і бірж, реєстрації фіскальними органами, відкриття банківського рахунку і т.п. [23].

Перші три види організаційних форм є більш характерними для малого і середнього агровиробника та рідко використовуються для залучення іноземних інвестицій. Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та Акціонерні товариства (АТ) є найбільш поширеними та можуть бути як малими, так і великими підприємствами і є більш зручними та привабливими для залучення інвестицій. Найбільші сільськогосподарські виробники обирають холдингову структуру організації та розміщують свої акції на світових фондових біржах.

Таблиця 2.1

Кількість сільськогосподарських підприємств за організаційними формами господарювання*

Види підприємств	2014р.		2015р.		2016р.		2017р.		Абсолютне відхилення 2017 р. від 2014 р. (+, -)	
	оди-ниць	%	оди-ниць	%	оди-ниць	%	оди-ниць	%	оди-ниць	в.п.
Господарські товариства	7750	16,8	7721	17,0	8700	18,2	6967	15,3	-783	-1,5
Приватні підприємства	3772	8,2	3627	8,0	3752	7,9	3215	7,1	-557	-1,1
Кооперативи	674	1,4	596	1,3	738	1,5	448	1,0	-226	-0,4
Фермерські господарства	33 084	71,6	32 203	71,2	33 682	70,6	34 137	74,9	1053	3,3
Державні підприємства	228	0,5	241	0,5	222	0,5	199	0,4	-29	-0,1
Підприємства інших форм господарювання	691	1,5	891	2,0	603	1,3	592	1,3	-99	-0,2
Усього	46 199	100	45 379	100	47 697	100	45 558	100	-641	-

*за матеріалами сайту Україна: сільське господарство. Режим доступу : <https://vue.gov.ua>

З 2018 року дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

З даних таблиці 2.1, ми бачимо, що кількість сільськогосподарських підприємств за період 2014-2017 років за організаційними формами господарювання мають такі відхилення: кількість господарських товариств зменшилась на 783 одиниці, кількість приватних підприємств зменшилась на 557 одиниць, кількість кооперативів зменшилась на 226 одиниць, кількість державних підприємств зменшилась на 29 одиниць, кількість підприємств інших

форм господарювання зменшилась на 99 одиниць. При цьому кількість фермерських господарств зросла на 1053 одиниць. Загалом же кількість сільськогосподарських підприємств за весь аналізований період зменшилася на 641 одиницю.

Аналізуючи структуру сільськогосподарських підприємств ми бачимо, що найбільша частка припадає на фермерські господарства, їх частка становить від 70,6% до 74,9% у загальній структурі. Також зазначимо, що частка фермерських господарств за аналізований період зросла з 71,6% до 74,9%, тобто на 3,3 відсоткових пункти, а частка всіх інших організаційних форм господарювання за аналізований період зменшилася.

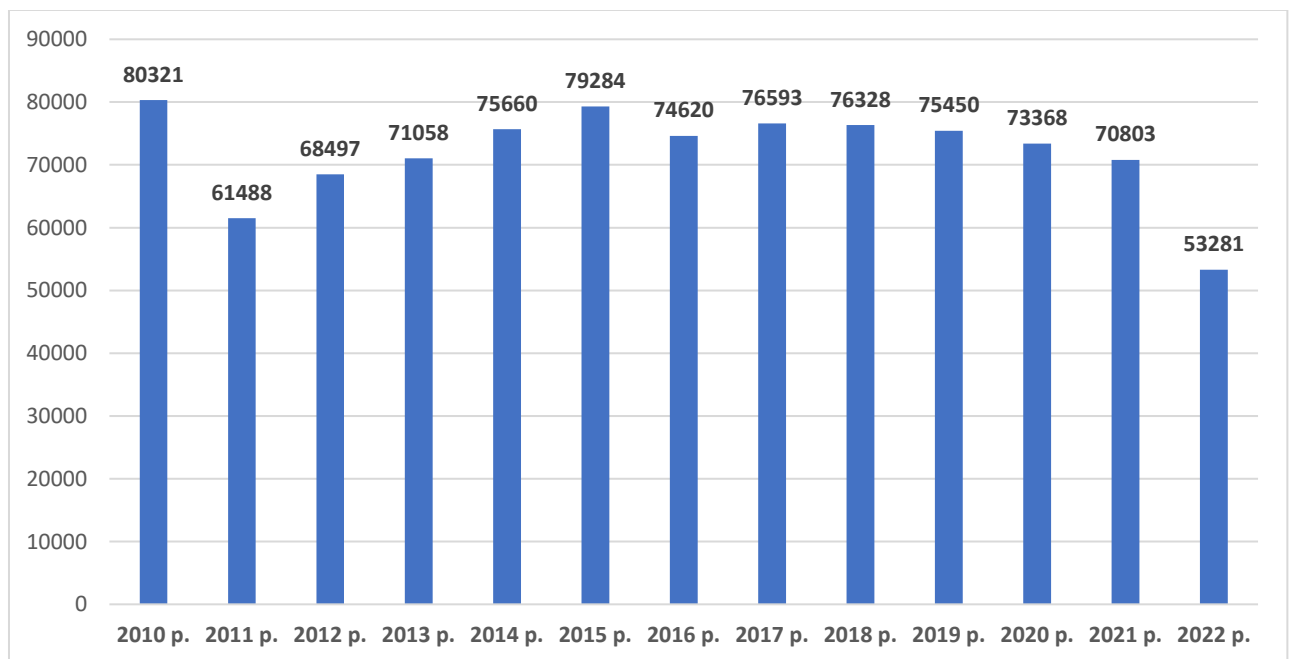


Рис. 2.2 Кількість діючих суб'єктів господарювання у сільському господарстві у 2010-2022 роках, одиниць, [40]

З даних рисунка 2.2 ми бачимо, що кількість діючих суб'єктів господарювання у сільському господарстві у 2010-2022 роках має найбільший показник у 2010 році - він становить 80321 одиницю, а найменший – у 2022 році – 53281 одиницю. Протягом всього аналізованого періоду 2010 – 2022 років відбувалося коливання кількості діючих суб'єктів господарювання у сільському господарстві.

Таблиця 2.2

Кількість діючих суб'єктів господарювання у сільському господарстві розрізі регіонів у 2017-2021 роках, одиниць*

Регіон	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення (+, -)
Україна	76593	76328	75450	73368	70803	-5790
Вінницька область	4535	4432	4406	4286	4196	-339
Волинська область	1500	1436	1457	1359	1381	-119
Дніпропетровська область	6358	6217	6228	6217	6023	-335
Донецька область	2252	2173	2205	2074	1994	-258
Житомирська область	2034	2101	2180	2095	2006	-28
Закарпатська область	2749	3463	2429	1934	1827	-922
Запорізька область	4347	4165	4122	4004	3904	-443
Івано - Франківська область	1459	1450	1501	1424	1311	-148
Київська область	3706	3726	3783	3731	3559	-147
Кіровоградська область	4593	4508	4587	4494	4432	-161
Луганська область	1506	1528	1591	1610	1617	111
Львівська область	2185	2167	2188	2198	2248	63
Миколаївська область	5226	5181	5064	4987	4857	-369
Одеська область	6573	6326	5960	5638	4567	-2006
Полтавська область	3993	4060	4118	4095	4128	135
Рівненська область	1243	1259	1274	1239	1301	58
Сумська область	1861	1874	1926	1915	1928	67
Тернопільська область	1739	1743	1678	1699	1677	-62
Харківська область	4142	4011	4050	4013	3885	-257
Херсонська область	3774	3680	3624	3511	3316	-458
Хмельницька область	2585	2524	2564	2559	2466	-119
Черкаська область	3563	3538	3618	3557	3443	-120
Чернівецька область	1663	1592	1558	1416	1403	-260
Чернігівська область	1769	1802	1853	1833	1874	105
м. Київ	1238	1372	1486	1480	1460	222

*Узагальнено та опрацьовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [40]

Аналізуючи дані таблиці 2.2 щодо кількості діючих суб'єктів господарювання у сільському господарстві розрізі регіонів у 2017-2021 роках, то

ми бачимо, що загалом по Україні кількість діючих суб'єктів господарювання зменшилась на 5790 одиниць, в тому числі відбулося зменшення даного показника у таких регіонах країни як: Одеська область - на 2006 одиниць, Закарпатська область – на 922 одиниць, Херсонська область – на 458 одиниць, Запорізька область – на 443 одиниці, Дніпропетровська область – на 335 одиниць, Миколаївська область – на 369 одиниць, Чернівецька область – на 260 одиниць, Донецька область – на 258 одиниць, Харківська область – на 257 одиниць та інші області.

Також бачимо, що в деяких регіонах України відбулося збільшення даного показника у таких регіонах країни як: м. Київ – на 222 одиниці, Полтавська область – на 135 одиниці, Чернігівська область – на 105 одиниць, Сумська область – на 67 одиниць, Львівська область – на 63 одиниці.

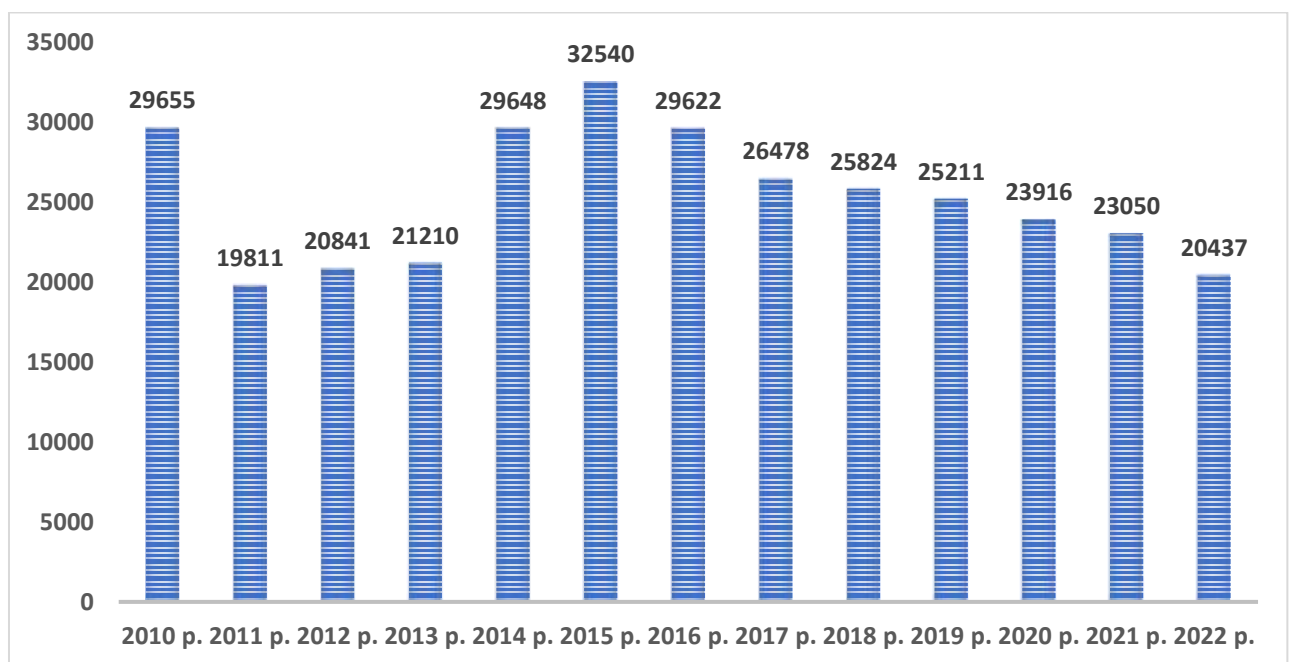


Рис. 2.3 Кількість фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві у 2010-2022 роках, одиниць

Із даних рисунку 2.3 ми бачимо, що кількість фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві у 2010-2022 роках має найбільше збільшення у 2015 році - 32540 одиниць, а найменше – у 2011 році – 19811 одиниць.

Протягом всього аналізованого періоду 2010 – 2022 років відбувалося коливання кількості фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві.

Таблиця 2.3

Кількість фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві у розрізі регіонів у 2017-2021 роках, одиниць*

Регіон	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення (+, -)
Україна	26478	25824	25211	23916	23050	-3428
Вінницька область	1819	1621	1546	1443	1384	-435
Волинська область	512	423	443	423	414	-98
Дніпропетровська область	2177	2012	2019	1988	1909	-268
Донецька область	834	832	858	804	778	-56
Житомирська область	767	804	841	786	710	-57
Закарпатська область	1603	2293	1435	918	849	-754
Запорізька область	1468	1315	1302	1238	1170	-298
Івано - Франківська область	566	529	580	570	530	-36
Київська область	1222	1198	1176	1207	1135	-87
Кіровоградська область	1245	1129	1143	1085	1044	-201
Луганська область	446	473	523	558	581	135
Львівська область	791	732	784	751	749	-42
Миколаївська область	1149	1137	1151	1112	1053	-96
Одеська область	1457	1416	1381	1303	1209	-248
Полтавська область	1390	1379	1386	1358	1373	-17
Рівненська область	500	507	507	481	513	13
Сумська область	701	689	698	688	697	-4
Тернопільська область	619	587	592	585	583	-36
Харківська область	2007	1831	1831	1792	1696	-311
Херсонська область	1078	1035	1064	1035	987	-91
Хмельницька область	928	830	843	819	773	-155
Черкаська область	1371	1316	1328	1311	1245	-126
Чернівецька область	826	766	791	678	696	-130
Чернігівська область	444	434	467	474	497	53
м. Київ	558	536	522	509	475	-83

Узагальнено та опрацьовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [40]

Аналізуючи дані таблиці 2.3, ми бачимо, що кількість фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві у 2017-2021 роках по Україні зменшилася на 3428 одиниць. Найбільша тенденція до зменшення кількості фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві у 2017-2021 роках спостерігалася у таких регіонах України, як: Закарпатська область - на 754 одиниці, Вінницька область – на 435 одиниць, Харківська область – на 311 одиниць, Запорізька область – на 298 одиниць, Дніпропетровська область – на 268 одиниць Одеська область – на 248 одиниці, Київська область – на 87 одиниці, Житомирська область – на 57 одиниць.

Зазначимо, що в окремих регіонах України у 2017 – 2021 роках спостерігалась тенденція до збільшення кількості фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві, до таких регіонів можна віднести: Луганську область – збільшення відбулося на 135 одиниць, Рівненську область – збільшення відбулося на 13 одиниць, Чернігівську область – збільшення відбулося на 53 одиниці.

Таблиця 2.4

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання у сільському господарстві з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках, тис. грн*

Розподіл суб'єктів за групами	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб	66346548,6	76735206,3	87279837,9	104824991,7	254985916,4	91868352,3
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб	127156370,0	143169788,4	147391474,2	166888900,0	230819679,7	182556114,9
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб	к**	к**	186200269,1	197231745,1	266727879,9	214992402,7
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше	к**	к**	151876688,8	155124495,5	190955871,1	192995265,5

*Узагальнено та опрацьовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [40]

**Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Аналізуючи обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання у сільському господарстві з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках ми бачимо, що обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання у сільському господарстві суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб збільшився на

25521803,7 тис грн, суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб збільшення відбулося на 55399744,9 тис грн.

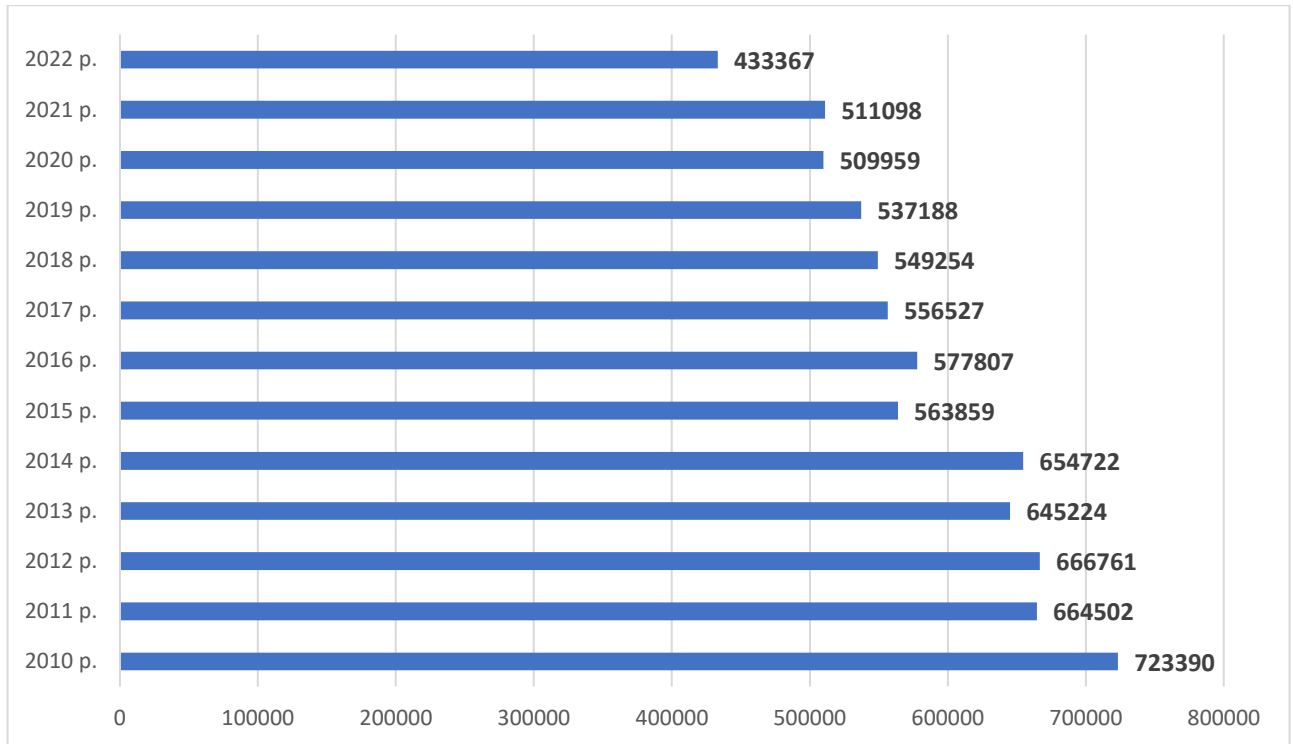


Рис. 2.4 Кількість зайнятих працівників у суб'єктах господарювання у сільському господарстві у 2010-2022 роках, осіб, [40]

Аналізуючи дані рисунка 2.4, ми бачимо, що кількість зайнятих працівників у суб'єктах господарювання у сільському господарстві у 2010-2022 роках постійно змінювалася, найбільша кількість зайнятих працівників спостерігалася у 2010 році – 723390 осіб, а найменша – у 2022 році – 433367 осіб. Загалом же, кількість зайнятих працівників у суб'єктах господарювання у сільському господарстві за період 2010-2022 років зменшилась на 290023 особи.

Таблиця 2.5

Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання у сільському господарстві з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках, осіб*

Розподіл суб'єктів за групами	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб	136670	136707	130760	128974	134752	102795
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб	131872	129346	131872	128328	133430	117435
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб	к**	к**	210760	198888	195665	154739
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше	к**	к**	136725	119764	112246,0	113586

*Узагальнено та опрацьовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [40]

**Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Аналізуючи кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання у сільському господарстві з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках, ми бачимо, що у суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб кількість зайнятих працівників зменшилась на 33875 осіб, у суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб відбулося зменшення на 14437 осіб.

Таблиця 2.6

Витрати на персонал суб'єктів господарювання у сільському господарстві
з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках*

Розподіл суб'єктів за групами	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб	2613246,8	4096831,6	4282644,2	4728451,8	5335849,2	5305080,4
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб	8369535,0	10059176,7	12217672,1	13555736,8	16260521,8	17198479,6
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб	к*	к*	25503249,0	26996692,7	34307437,6	28134153,6
суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше	к*	к*	21467338,7	20638831,6	23040160,6	24027384,1

* Узагальнено та опрацьовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [40]

**Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Аналізуючи витрати на персонал суб'єктів господарювання у сільському господарстві з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2017-2022 роках, ми бачимо, що у суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб витрати на персонал зросли на 2691833,6 тис грн, у суб'єктів підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб відбулося витрати зросли на 8828944,6 тис грн.

2.2. Фінансові результати підприємництва у сільському господарстві

Сучасні реалії економічного та політичного розвитку України опосередковуються у фінансових результатах, завдяки яким забезпечується зміцнення бюджету держави, підтримується ділова активність підприємництва у всіх сферах національної економіки. Оскільки характерною рисою сьогодення стала велика кількість збиткових підприємств, то зростає потреба у статистичному оцінюванні фінансових результатів підприємництва, аналізі їх динаміки та розподілу. Завдяки результатам таких статистичних досліджень можна розробляти тактику та стратегію управління національною економікою.

Фінансовий результат – це узагальнюючий показник аналізу та оцінки підприємницької діяльності на мікро- та макrorівнях.

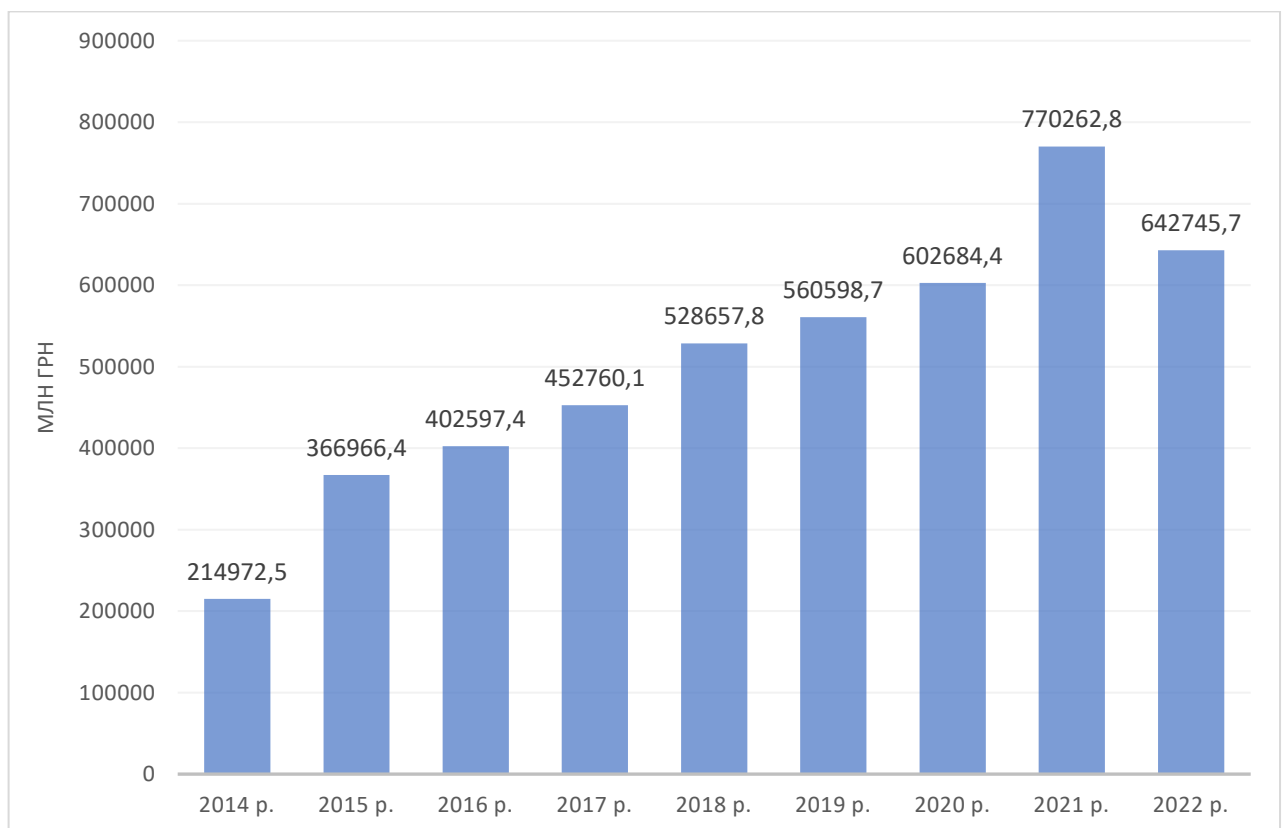


Рис. 2.5. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сільському господарстві у 2014-2022 роках, млн грн, [40]

Аналізуючи чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сільському господарстві у 2014-2022 роках, ми бачимо, що найменший чистий дохід був у 2014 році і становив 214972,5 млн грн, а найбільший чистий дохід був у 2021 році і становив 770262,8 млн грн. Протягом всього аналізованого періоду 2014-2022 років чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сільському господарстві поступово зростав, виключенням є лише 2022 рік, що можна пояснити початком повномасштабного вторгнення в Україну.

Загалом же за період 2014-2022 років чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сільському господарстві збільшився на 427773,2 млн грн.

Таблиця 2.7

Прибуток до оподаткування підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки, тис грн, [40]

Регіони	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення 2022 р від 2017 р (+, -)
Україна	89876680,8	94402307,4	116561302,8	108581449,1	248315180,2	126351929,7	36475248,9
Вінницька область	6275411,9	6299322,2	4315170,1	4792437,1	19123791,5	9913810,3	3638398,4
Волинська область	1543139,6	1760726,2	1197764,4	2212445,7	4361582,1	3016509,3	1473369,7
Дніпропетровська область	4357588,9	4348319,7	3592636,9	5502518,1	12338979,5	5915443,2	1557854,3
Донецька область	2180466,1	1093514,2	1033115,4	3028798,3	5065974,6	663941,3	-1516524,8
Житомирська область	2702118,3	2927475,6	2060939,5	3367905,0	6543728,3	4816162,7	2114044,4
Закарпатська область	410993,5	270992,1	180655,5	310526,3	726384,0	912853,0	501859,5
Запорізька область	4232309,5	2679150,7	2340487,6	4925180,0	8214519,5	837081,9	-3395227,6
Івано - Франківська область	1340748,3	949628,9	775619,1	1526430,3	2936324,7	2541643,5	1200895,2
Київська область	7418206,3	9065386,3	6288948,5	6222734,2	17545091,3	7290603,3	-127603,0
Кіровоградська область	4260493,2	4610371,3	4985663,0	4878640,1	13473781,9	9006438,7	4745945,5
Луганська область	2174582,4	2073697,8	1350376,4	3010804,4	4788934,3	41675,9	-2132906,5
Львівська область	1784894,2	1937441,7	1488288,9	1990352,6	5848091,9	4937495,7	3152601,5
Миколаївська область	3376728,3	3494714,9	3155237,4	2872244,5	9782434,1	4354211,4	977483,1
Одеська область	5326325,6	4579620,4	1876312,2	1227573,1	9811943,4	5189996,3	-136329,3
Полтавська область	5900208,2	6870883,2	6683831,3	8950854,9	17751864,5	11381129,2	5480921,0
Рівненська область	1214580,8	1395724,2	845394,1	1468046,5	4622804,0	2831576,6	1616995,8
Сумська область	4161116,6	5196407,6	3737682,0	10151567,2	15030941,8	6863750,2	2702633,6
Тернопільська область	2854999,9	2879904,3	42319241,0	4343878,8	8901469,2	5558416,5	2703416,6
Харківська область	4663311,7	6548282,8	2958617,7	8185051,0	13960748,7	2812534,8	-1850776,9
Херсонська область	3782981,6	3383598,7	2280098,1	3609754,5	10208713,9	141757,2	-3641224,4
Хмельницька область	6796381,9	5682999,9	5361595,2	7016179,2	17297759,2	12042188,4	5245806,5
Черкаська область	4696507,0	6459025,7	5755362,8	5935754,1	15543845,6	10429196,0	5732689,0
Чернівецька область	566875,5	328712,2	348993,6	877803,4	1124737,9	828349,8	261474,3
Чернігівська область	5679067,0	6741298,2	6174589,8	9488813,1	17376797,2	9642657,0	3963590,0
м. Київ	2176644,5	2825108,6	5454682,3	2685156,7	5933937,1	4382507,5	2205863,0

Аналізуючи прибуток до оподаткування підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки (табл. 2.7), ми бачимо, що відбулося збільшення прибутку до оподаткування у таких регіонах України як: Вінницька область - 3638398,4 тис грн, Волинська область – на 1473369,7 тис грн, Дніпропетровська область – на 1557854,3 тис грн, Житомирська область – на 2114044,4 тис грн, Закарпатська область – на 501859,5 тис грн, Івано - Франківська область – на 1200895,2 тис грн, Кіровоградська область – на 4745945,5 тис грн, Львівська область – на 3152601,5 тис грн, Миколаївська область – на 977483,1 тис грн, Полтавська область – на 5480921 тис грн, Рівненська область – на 1616995,8 тис грн, Сумська область – на 2702633,6 тис грн, Тернопільська область – на 2703416,6 тис грн, Хмельницька область – на 5245806,5 тис грн, Черкаська область – на 5732689 тис грн, – на тис грн, – на тис грн, – на тис грн, Чернівецька область – на 261474,3 тис грн, Чернігівська область – на 3963590 тис грн, м. Київ – на 2205863 тис грн.

При цьому слід зазначити, що за аналізований період 2017-2022 років в окремих регіонах України відбулося зменшення прибутку до оподаткування підприємств, до таких регіонів відносяться Донецька область – зменшення відбулося на 1516524,8 тис грн, Запорізька область – на 3395227,6 тис грн, Київська область – на 127603 тис грн, Луганська область – на 2132906,5 тис грн, Одеська область – на 136329,3 тис грн, Харківська область – на 1850776,9 тис грн, Херсонська область – на 3641224,4 тис грн. Тобто зменшення прибутку до оподаткування відбулося саме в тих регіонах України, в яких у 2022 році проводились активні бойові дії.

Якщо ж проаналізувати прибуток до оподаткування підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2021 роки, то ми побачимо чітку тенденцію до зростання.

Загалом же, по Україні за аналізований період 2017-2022 років прибуток до оподаткування підприємств у сільському господарстві підвищився на 36475248,9 тис грн.

Таблиця 2.8

Збиток до оподаткування підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки, тис грн, [40]

Регіони	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення 2022 р від 2017 р (+, -)
Україна	20532603,5	22923802,6	22519906,4	26350837,5	8332649,5	39093506,1	18560902,6
Вінницька область	415020,1	905253,0	580497,5	1751585,9	198709,6	2512486,4	2097466,3
Волинська область	40700,6	457356,6	136378,8	199791,8	105337,2	496600,4	455899,8
Дніпропетровська область	865432,2	3467611,8	828808,6	1208693,7	1113701,3	2252400,0	1386967,8
Донецька область	137990,6	651600,8	472851,0	187248,4	251262,8	2645642,5	2507651,9
Житомирська область	795633,6	519752,3	1283079,4	1116286,0	380740,0	1547906,7	752273,1
Закарпатська область	68528,4	103300,2	15850,9	92224,8	62881,6	202497,1	133968,7
Запорізька область	123615,9	405333,1	461264,9	254295,8	52919,7	741268,2	617652,3
Івано - Франківська область	794746,8	702013,6	975164,5	349258,2	156017,7	314364,2	-480382,6
Київська область	912820,7	1007364,4	1298704,8	1788749,6	684872,3	3904703,1	2991882,4
Кіровоградська область	396643,4	322148,9	340361,3	1270613,9	556832,7	604387,8	207744,4
Луганська область	292658,8	319289,3	152453,9	601367,8	44645,7	87153,3	-205505,5
Львівська область	629240,5	704921,2	712993,4	470976,3	406759,3	1235198,1	605957,6
Миколаївська область	380453,2	202016,2	438565,9	583972,7	214411,3	1537185,4	1156732,2
Одеська область	222408,2	211928,3	1671542,2	3647943,6	235680,5	1066743,4	844335,2
Полтавська область	1065693,1	1028539,6	1243162,9	731787,5	561757,7	1153712,2	88019,1
Рівненська область	510317,5	1408943,0	221926,8	521071,3	93647,2	1113031,3	602713,8
Сумська область	274753,4	1216074,6	956937,0	573491,2	245915,8	1907010,5	1632257,1
Тернопільська область	2951905,1	2689103,0	2513993,3	554194,8	435282,4	1024297,6	-1927607,5
Харківська область	906462,3	841285,8	1102905,2	383916,3	598026,2	3352545,5	2446083,2
Херсонська область	141308,1	247495,6	490985,7	529096,8	180240,7	3405109,6	3263801,5
Хмельницька область	4924232,8	588585,2	1043703,0	2089021,7	221821,5	1079075,1	-3845157,7
Черкаська область	616191,2	260415,6	782132,1	1156456,0	263349,7	1290296,7	674105,5
Чернівецька область	1262318,7	148190,1	261523,3	74295,1	86557,7	56801,5	-1205517,2
Чернігівська область	765495,3	2589744,5	1313681,3	940214,1	291081,1	1761720,1	996224,8
м. Київ	1038033,0	1925535,9	3220438,7	5274284,2	890197,8	3801369,4	2763336,4

Аналізуючи збиток до оподаткування підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки (табл. 2.8), ми бачимо, що відбулося збільшення збитку до оподаткування у таких регіонах України як: Вінницька область – на 2097466,3 тис грн, Волинська область – 455899,8 на тис грн, Дніпропетровська область – на 1386967,8 тис грн, Донецька область – на 2507651,9 тис грн, Житомирська область – на 752273,1 тис грн, Закарпатська область – на 133968,7 тис грн, Запорізька область – на 617652,3 тис грн, Київська область – на 2991882,4 тис грн, Кіровоградська область – на 207744,4 тис грн, Львівська область – на 605957,6 тис грн, Миколаївська область – на 1156732,2 тис грн, Одеська область – на 844335,2 тис грн, Полтавська область – на 88019,1 тис грн, Рівненська область – на 602713,8 тис грн, Сумська область – на 1632257,1 тис грн, Харківська область – на 2446083,2 тис грн, Херсонська область – на 3263801,5 тис грн, Черкаська область – на 674105,5 тис грн, Чернігівська область – на 996224,8 тис грн, м. Київ – на 2763336,4 тис грн.

При цьому слід зазначити, що за аналізований період 2017-2022 років в окремих регіонах України відбулося зменшення збитку до оподаткування підприємств, до таких регіонів відносяться Івано - Франківська область – зменшення відбулося на 480382,6 тис грн, Луганська область – зменшення відбулося на 205505,5 тис грн, Тернопільська область – зменшення відбулося на 1927607,5 тис грн, Хмельницька область – зменшення відбулося на 3845157,7 тис грн, Чернівецька область – зменшення відбулося на 1205517,2 тис грн.

Загалом же, по Україні за аналізований період 2017-2022 років збиток до оподаткування підприємств у сільському господарстві підвищився на 18560902,6 тис грн.

Таблиця 2.9

Питома вага підприємств, які отримали збиток у загальній кількості підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки, %, [40]

Регіони	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення 2022 р від 2017 р (+, -), в.п.
Україна	13,8	13,7	16,9	17,3	11,7	21,5	8,0
Вінницька область	10,0	10,2	12,3	15,5	8,7	17,8	7,8
Волинська область	13,9	13,4	15,9	15,5	14,9	19,2	5,3
Дніпропетровська область	14,1	15,4	16,8	15,8	9,5	22,2	8,1
Донецька область	12,3	13,6	15,7	10,1	9,9	46,1	33,8
Житомирська область	23,2	21,8	26,3	22,5	19,6	27,4	4,2
Закарпатська область	8,7	9,2	10,9	14,9	15,7	22,1	13,4
Запорізька область	9,8	16,1	15,7	11,7	8,1	29,0	19,2
Івано - Франківська область	11,4	10,4	16,9	17,1	13,9	16,2	4,8
Київська область	18,8	16,3	19,3	20,9	15,0	23,1	4,3
Кіровоградська область	12,5	9,8	11,8	17,4	7,9	13,7	1,2
Луганська область	8,5	8,3	13,0	8,8	7,2	48,3	39,8
Львівська область	17,9	15,0	19,5	18,1	16,6	18,6	0,7
Миколаївська область	11,9	11,6	11,1	16,4	7,1	18,7	6,8
Одеська область	7,1	8,5	18,1	35,4	10,8	18,6	11,5
Полтавська область	15,7	11,7	17,0	11,3	10,2	18,1	2,4
Рівненська область	20,1	19,4	23,7	20,6	17,7	24,2	4,1
Сумська область	15,7	14,3	18,1	13,3	13,2	26,9	11,2
Тернопільська область	11,4	13,7	16,9	13,5	12,6	14,0	2,6
Харківська область	21,3	18,4	23,7	16,3	13,3	34,5	13,2
Херсонська область	13,1	14,6	16,5	15,0	9,3	61,7	48,6
Хмельницька область	10,1	9,7	12,5	11,0	7,3	14,5	4,4
Черкаська область	16,4	12,8	15,7	17,4	11,2	18,3	1,9
Чернівецька область	13,7	17,6	22,7	17,0	14,7	20,5	6,8
Чернігівська область	19,0	19,8	23,0	17,9	17,5	28,0	9,0
м. Київ	46,9	46,5	45,5	48,8	45,4	50,3	3,4

Аналізуючи питому вагу підприємств, які отримали збиток у загальній кількості підприємств у сільському господарстві за 2017–2022 роки (табл. 2.9), ми бачимо, що відбулося збільшення питомої ваги таких підприємств по всій Україні на 8 відсоткових пункти.

Аналізуючи питому вагу підприємств, які отримали збиток у загальній кількості підприємств у сільському господарстві у розрізі регіонів за 2017–2022 роки, ми бачимо, що відбулося збільшення питомої ваги таких підприємств по всій Україні, а найбільша зміна відбулася у таких регіонах як: Херсонська область – збільшення відбулося на 48,6 відсоткових пункти, Луганська область – збільшення відбулося на 39,8 відсоткових пункти, Донецька область – збільшення відбулося на 33,8 відсоткових пункти, Запорізька область – збільшення відбулося на 19,2 відсоткових пункти, Закарпатська область – збільшення відбулося на 13,4 відсоткових пункти, Харківська область – збільшення відбулося на 13,2 відсоткових пункти, Одеська область – збільшення відбулося на 11,5 відсоткових пункти, Сумська область – збільшення відбулося на 11,2 відсоткових пункти.

Таблиця 2.10

Фінансові результати до оподаткування підприємств у сільському господарстві з розподілом за кількістю найманих працівників за 2020-2022 роки, млн. грн, [40]

Роки	Підприємства з кількістю найманих працівників до 9 осіб		Підприємства з кількістю найманих працівників від 10 до 49 осіб		Підприємства з кількістю найманих працівників від 50 до 249 осіб		Підприємства з кількістю найманих працівників від 250 осіб і більше	
	прибуток до оподаткування	збиток до оподаткування	прибуток до оподаткування	збиток до оподаткування	прибуток до оподаткування	збиток до оподаткування	прибуток до оподаткування	збиток до оподаткування
2020	19243,4	6918,8	29513,0	6444,3	35036,8	7178,5	24788,2	5809,2
2021	35593,5	3084,2	65318,8	1841,4	78177,8	1889,5	69225,1	1517,6
2022	18835,6	9134,9	31602,8	9262,3	40862,5	14533,3	35051,0	6163,0
Абсолютне відхилення 2022 р від 2020 р (+, -)	-407,8	2216,1	2089,8	2818,0	5825,7	7354,8	10262,8	353,8

Аналізуючи фінансові результати до оподаткування підприємств у сільському господарстві з розподілом за кількістю найманих працівників за 2020-2022 роки (табл. 2.10), ми бачимо, що у підприємствах з кількістю найманих працівників до 9 осіб відбулося зменшення прибутку до оподаткування на 407,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 2216,1 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 10 до 49 осіб за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 2089,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 2818 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 50 до 249 осіб за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 5825,7 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 7354,8 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 250 осіб і більше за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 10262,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 353,8 млн грн.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ефективність функціонування аграрної сфери залежить від аграрної політики держави, сукупності науково обґрунтованих ідей щодо розвитку сільського господарства на певному етапі розвитку країни.

Світовий досвід економічного розвитку свідчить, що суспільний устрій зумовлюється передусім ступенем впливу на нього держави. Державне регулювання аграрних відносин має цілеспрямовано впливати на всі господарські відносини через видання нормативно-правових актів, організацію діяльності державних органів, які здійснюють це регулювання економічними методами [14].

Свій розвиток за змістом свобода підприємництва отримала в інших принципах підприємницької діяльності, закріплених у ст. 44 Господарського кодексу України [1].

Встановлюючи свободу підприємництва, законодавець водночас визначив її межі. Межі свободи підприємництва називають умовами здійснення підприємницької діяльності. За суб'єктами та сферою поширення умови здійснення підприємництва поділяють на загальні та спеціальні.

Загальними є такі умови здійснення підприємництва, які поширюються на всіх суб'єктів підприємницької діяльності та на всі види підприємництва. Тобто:

- підприємці зобов'язані зареєструватися у встановленому законом порядку;
- підприємці, які використовують найману працю, зобов'язані забезпечити належні та безпечні умови праці, оплату праці не нижче від визначеної законом та її своєчасне отримання працівниками, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України;
- підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю;

- підприємці зобов'язані не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави [13].

Спеціальні — це такі умови здійснення підприємництва, які застосовуються до окремих (не всіх) підприємців та до певних (не всіх) видів підприємницької діяльності. Систематизованого переліку спеціальних умов здійснення підприємницької діяльності, який би містився в одному акті законодавства, не існує. Спеціальними треба вважати всі ті умови здійснення підприємництва, які не є загальними. Прикладами спеціальних умов здійснення підприємницької діяльності можуть бути ліцензування, патентування, квотування тощо підприємництва.

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. визначає основу державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпеченні продовольчої безпеки населення (ст. 1). Державна підтримка сільського господарства має виявлятися через утворення та функціонування сільськогосподарських товаровиробників, прийняття відповідних законів, інших нормативних актів, створення системи і визначення завдань, функцій і компенсації органів, які повинні здійснювати державну підтримку сільського господарства [15].

Державне регулювання сільського господарства — це вид державної діяльності, яка здійснюється уповноваженими на це державними органами. Державні органи, які здійснюють державне регулювання, визначаються в кожному конкретному випадку особливостями об'єкта державного регулювання. Державно-правовому регулюванню сільського господарства як одному з особливих видів соціального регулювання притаманні певні юридичні ознаки й особливості, аналіз яких має важливе значення для його поглибленого розуміння [7].

В умовах ринку сільське господарство піддається негативному впливу різних факторів нестабільності: природних, економічних, соціальних. Тому не випадково в розвинутих країнах Заходу державне регулювання сільськогосподарського виробництва, підтримки доходів аграрних товаровиробників, їх захист займають чільне місце в соціально-економічній політиці цих держав.

Чинними нормативними документами, зокрема постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.1998 р. «Про особливості проведення санації підприємств агропромислового комплексу», державна підтримка сільськогосподарських підприємств, що потребують санації; поширюється лише на державні підприємства та підприємства зі змішаною формою власності, де частка держави у статутному фонді становить не менше 50%. Однак проблема санації стосується сільськогосподарських підприємств усіх форм власності. Тому доцільно поширити дію цієї постанови на аграрні підприємства інших форм власності [4].

Держава активно регулює діяльність АПК через механізм цін, оподаткування, кредитну політику, надання субсидій для сільського господарства, через заохочення експорту сільськогосподарської продукції та ін. слід звернути особливу увагу на зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції (в Україні через погане зберігання втрачається до 25% всієї продукції [16]).

Основними шляхами реалізації Національної програми підтримки агропромислового сектора України є докорінне поліпшення наявного ресурсного потенціалу, нарощування його якісних і кількісних параметрів, державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку агропромислового виробництва, широке застосування економічних важелів у виробничих відносинах, формування господаря землі.

Стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва можливий при докорінній зміні соціально-демографічної ситуації на селі, подоланні гострої

депопуляції на основі підвищення народжуваності, матеріальній підтримці сільських сімей, ефективній міграційній політиці тощо.

Роль Держави, тобто роль Міністерства аграрної політики, полягає в створенні таких умов, які б забезпечили рівні умови прибуткової діяльності для всіх суб'єктів аграрного ринку. До прийняття довгострокової програми розвитку АПК потрібно:

- сформувати систему цінового моніторингу на аграрному ринку, який включає поняття збору, аналізу, поширення цінової інформації споживачам на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також науково обґрунтований та реалістичний прогноз формування цін на основні види продовольства на перспективу;

- сформувати інфраструктуру оптових ринків – товарні біржі, аукціони живої худоби та птиці, оптові плодоовочеві та продовольчі ринки;

- сформувати інфраструктури аграрного ринку в сільській місцевості на рівні районної ланки – кооперативні агроторгові доми, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кредитні спілки, споживчі товариства, приватні сервісні бізнесові структури;

- сприяти просуванню сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки, в тому числі через виставки, ярмарки, із залученням потенціалу торгових представницьких місій закордоном, а також мережі агентств з розвитку агробізнесу;

- мобілізувати роботу по гармонізації і сертифікації сільськогосподарської продукції з міжнародними нормами;

- розробити і прийняти «Національну програму з охорони і підвищення родючості ґрунтів, підвищення культури землеробства і впровадження екологічного землеробства»;

- удосконалити податкову систему по відношенню до сільського господарства;

- законодавчо забезпечити впровадження кредитування села;

- налагодити випуск недорогої, малопотужної і маневреної сільськогосподарської техніки;
- з боку держави забезпечити контроль за якістю виготовлення техніки і запасних частин;
- відновити і забезпечити розвиток льонарства, хмелярства, картоплярства, розвиток скотарства;
- навести порядок з меліоративними системами, щоб вони функціонували за призначенням;
- мобілізувати роботу науково-дослідних установ в плані селекції і генетики;
- держава повинна компенсувати сільськогосподарським виробникам витрати на технічні роботи з культурами (вапнування, гіпсування, глибоке рихлення меліорованих земель та ін.), а також на придбання елітного насіння і племінного молодняку; враховувати загальносвітові тенденції до укрупнення бізнесу, в тому числі і сільськогосподарського [20].

Сучасне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування.

У таких несприятливих умовах міг тільки тривати спад сільськогосподарського виробництва.

Для виходу аграрної сфери з кризового стану потрібно відновити повноцінний аграрний інвестиційний процес. Для цього потрібно віднайти новітні шляхи інвестицій в аграрній сфері та зробити її привабливою не лише для вітчизняних, а й іноземних інвесторів.

Можливості бюджетних інвестицій в аграрну сферу в Україні надзвичайно обмежені. Відповідно скорочення інвестицій (особливо на розробку ефективних технологій, прогресивної техніки) збільшує залежність нашої країни від імпорту продуктів харчування, закріплює технологічне відставання від розвинутих країн світу. Інвестиційна політика в Україні повинна становити єдину систему державного регулювання розвитку АПК разом з цінами, податками і кредитами, як це практикують у всіх країнах із розвинутою ринковою економікою [23].

Інвестиції в агропромислову сферу роблять шляхом вкладення приватного капіталу (внутрішнього та іноземного), прямих інвестицій із бюджетних коштів; непрямого бюджетного дотування приватних капіталовкладень (за рахунок інвестиційних кредитів і податкових пільг); інвестицій із суспільних і благодійних фондів (переважно на об'єкти соціального призначення) [10].

Щоб створити сприятливий клімат для інвестиційної діяльності в Україні, потрібно вирішити проблему фінансової нестабільності сільськогосподарських підприємств, яка стримує фінансових інвесторів. Заходи щодо фінансового оздоровлення (санації) підприємств АПК повинні стати пріоритетними в державній аграрній політиці.

Україна – надзвичайно приваблива країна для вкладення інвестицій. Це зумовлюється тим, що вона:

- ✓ займає стратегічне в економічному відношенні місце в Європі (звідси виробник може експортувати свою продукцію);
- ✓ має родючі сільськогосподарські землі, забезпечена іншими природними ресурсами та кваліфікованими, але дешевшими трудовими ресурсами;
- ✓ має місткий внутрішній споживчий ринок;
- ✓ володіє багатьма сучасними технологіями;
- ✓ має великий потенціал наукових кадрів і кваліфікованих фахівців [22].

У сучасних умовах важливим джерелом інвестицій у сільське господарство є кошти промислових, агросервісних та інших підприємств.

Потенційні інвестори в Україну зараз вичікують покращення інвестиційного клімату. Як іноземні, так і вітчизняні інвестори називають одні і ті ж самі проблеми, що стримують інвестування країни:

- ✓ надмірне регулювання;
- ✓ складні, незрозумілі і високі податки;
- ✓ постійна зміна законодавчої бази;

- ✓ неможливість повною мірою встановити терміни виконання контрактів;
- ✓ постійне втручання адміністративних і державних органів (безпосередньо або опосередковано) у виробничо-фінансову діяльність підприємств усіх форм власності [17].

Держава має забезпечити всім суб'єктам господарювання однакові правові й економічні умови; сприяння розвитку та регулюванню ринкових відносин із використанням економічних стимулів; здійснювати діяльність щодо реалізації антимонопольних заходів; стимулювати розвиток малих підприємств, забезпечити пільгові умови підприємствам, які застосовують прогресивні технології.

Ми запропонували введення нової ринкової інфраструктури для розроблення нових вітчизняних стандартів, які б були гармонізовані із світовими та вирішили проблему диспаритету цін, а також оновлення аналітико-інформаційного забезпечення суб'єктів ринку. Всі ці заходи, у тому числі ціноутворення та здійснення антимонопольної політики, потрібно втілювати в життя, щоб вони отримали своє реальне вираження на практиці.

Перспективи подальших кроків з даного питання слід спрямувати на вдосконалення механізмів державної підтримки сільського господарства України та врегулювання розбіжностей окремих правових норм чинного законодавства шляхом розроблення законопроектів щодо внесення змін до нормативно-правових актів. Також слід розробити проекти державної цільової програми реалізації технічної політики в АПК України на певні періоди.

Подальшого вирішення та перегляду потребують:

1. механізм ведення об'єктів бюджетної і спеціальної бюджетної дотації;
2. порядок дотування виробництва тваринної продукції, фінансового лізингу (відносно закупок племінних тварин);
3. питання надання фінансової підтримки аграріям через механізм кредитування;

4. виведення понять «мінімальна» та «максимальна» інтервенційна ціна окремого об'єкта державного регулювання цін;
5. уточнення функцій Аграрного фонду та центрального органу виконавчої влади з питань формування і забезпечення реалізації державної аграрної політики відносно координації дій на організованому біржованому аграрному ринку.

Зазначені зміни допоможуть деталізувати норми чинного законодавства, дадуть можливість надати державні бюджетні займи та інші види державної підтримки товаровиробникам об'єктів державного цінового регулювання. Це стане позитивним початком для реформування аграрних (економіко-правових) відносин у сфері державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників [32].

Рішення однієї з центральних проблем розвитку сільського господарства, а саме забезпечення такого використання землі, в результаті якого її якість постійно б підвищувалася, вимагає постійного втручання держави в процес сільськогосподарської діяльності і в саму систему виробничих відносин, які формуються в цій сфері. Найважливішим напрямком реалізації такого втручання є її законотворча діяльність в галузі земельного права.

У більшості високорозвинених країн земельне право спрямоване на створення умов для максимально можливого використання землі саме для сільськогосподарського виробництва. Це завдання вирішується шляхом створення певних переваг, які отримують майбутні власники землі, які купують її для здійснення сільськогосподарського виробництва. У деяких країнах взагалі покупка землі або отримання його в оренду дозволяється тільки тим, хто працює на землі, має відповідні знання та навички. Ці обмеження можуть бути досить істотними, і іноді навіть землю, що знаходиться у приватній власності, власник не може передати своєму спадкоємцю, якщо той не має відповідної освіти і досвіду роботи в сільському господарстві.

Особливу увагу в законодавстві багатьох країн приділяється збереженню та підвищенню якості землі. Це досягається як системою заохочувальних

заходів, так і прямої регламентацією сівозміни та вимогами щодо дотримання певної технології організації виробництва. Значну роль у збереженні землі відіграє також екологічне законодавство та розроблені схеми контролю за його виконанням.

ВИСНОВКИ

Так як Україна багата своїми родючими землями, то, на її території є багато підприємств АПК, що свідчить про велику роль сільського господарства в економіці країни. Не дивлячись це ця галузь повинна продовжувати розвиватися, створюватися необхідні економічні умови для розширення сільського господарства.

Постійна зміна економічних умов господарювання, напрямів і обсягів державної підтримки призводять до того, що підприємства перестають орієнтуватися на досягнення певних стратегічних цілей, а орієнтуються на використання тимчасових особливостей ринкової кон'юнктури, переваг виробництва тієї чи іншої продукції чи виду діяльності. Це не стимулює процес вдосконалення виробництва, його технологічного оновлення, що призводить до збільшення вартості вітчизняної сільськогосподарської продукції порівняно із зарубіжною. Неефективне сільське господарство є однією з основних причин відносно високої вартості сільськогосподарської продукції на ринку та високих цін на агропродовольчі товари.

Було досліджено, проаналізовано та виокремлено найбільш ефективної форми господарювання в АПК. В ході досліджень було виявлено, що найбільше позитивних сторін має форму господарського товариства, адже з проведені дослідження показали, господарське товариство є найбільш ефективним і це дає нам підстави визначити, що найбільш ефективним є саме це підприємство.

По Україні за період 2017-2022 років прибуток до оподаткування підприємств у сільському господарстві підвищився на 36475248,9 тис грн.

По Україні за аналізований період 2017-2022 років збиток до оподаткування підприємств у сільському господарстві підвищився на 18560902,6 тис грн.

Аналізуючи питому вагу підприємств, які отримали збиток у загальній кількості підприємств у сільському господарстві за 2017–2022 роки, ми бачимо,

що відбулося збільшення питомої ваги таких підприємств по всій Україні на 8 відсоткових пункти.

Аналізуючи фінансові результати до оподаткування підприємств у сільському господарстві з розподілом за кількістю найманих працівників за 2020-2022 роки, ми бачимо, що у підприємствах з кількістю найманих працівників до 9 осіб відбулося зменшення прибутку до оподаткування на 407,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 2216,1 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 10 до 49 осіб за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 2089,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 2818 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 50 до 249 осіб за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 5825,7 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 7354,8 млн грн.

У підприємствах з кількістю найманих працівників від 250 осіб і більше за аналізований період 2020 – 2022 роки відбулося збільшення прибутку до оподаткування на 10262,8 млн грн та збільшення збитку до оподаткування на 353,8 млн грн.

Україна – надзвичайно приваблива країна для вкладення інвестицій. Це зумовлюється тим, що вона: займає стратегічне в економічному відношенні місце в Європі (звідси виробник може експортувати свою продукцію); має родючі сільськогосподарські землі, забезпечена іншими природними ресурсами та кваліфікованими, але дешевшими трудовими ресурсами; має місткий внутрішній споживчий ринок; володіє багатьма сучасними технологіями; має великий потенціал наукових кадрів і кваліфікованих фахівців.

Ми запропонували введення нової ринкової інфраструктури для розроблення нових вітчизняних стандартів, які б були гармонізовані із світовими та вирішили проблему диспаритету цін, а також оновлення аналітико-інформаційного забезпечення суб'єктів ринку. Всі ці заходи, у тому числі

ціноутворення та здійснення антимонопольної політики, потрібно втілювати в життя, щоб вони отримали своє реальне вираження на практиці.

Перспективи подальших кроків з даного питання слід спрямувати на вдосконалення механізмів державної підтримки сільського господарства України та врегулювання розбіжностей окремих правових норм чинного законодавства шляхом розроблення законопроектів щодо внесення змін до нормативно-правових актів. Також слід розробити проекти державної цільової програми реалізації технічної політики в АПК України на певні періоди.

Подальшого вирішення та перегляду потребують:

1. механізм ведення об'єктів бюджетної і спеціальної бюджетної дотації;
2. порядок дотування виробництва тваринної продукції, фінансового лізингу (відносно закупок племінних тварин);
3. питання надання фінансової підтримки аграріям через механізм кредитування;
4. виведення понять «мінімальна» та «максимальна» інтервенційна ціна окремого об'єкта державного регулювання цін;
5. уточнення функцій Аграрного фонду та центрального органу виконавчої влади з питань формування і забезпечення реалізації державної аграрної політики відносно координації дій на організованому біржованому аграрному ринку.

Отже, ми можемо зробити висновки щодо того, що Україна є аграрною країною, яка розвивається, конкурує на світовому ринку і потребує як державного регулювання, так і державної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : [Електронний ресурс] / Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/436-15
2. Закон України «Про підприємство в Україні»: [Електронний ресурс] / Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/887-12
3. Закон України «Про власність» із змінами і доповненнями, внесеними від 19 червня 2003 року N 980-IV Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.1998 р. «Про особливості проведення санації підприємств агропромислового комплексу»
5. Агрохолдинги в Україні: тенденції сьогодишнього дня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com.ua>.
6. Ажнюк М. О., Передрій О. С. Основи економічної теорії. : [підручник] - К.: 2008. – 205 с.
7. Александро́ва Н. Агропромисловий комплекс, особливості діяльності в сучасних умовах господарювання: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.refotext.com/referat-text-7663-4.html>
8. Алієва Х. Підприємництво, господарство і право: [стаття] / Х. Алієва – К.: 2008. -№ 12. – С. 52-55.
9. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] — К.: 2002. — 624 с.
10. Андрійчук В. Г. Економіка АПК. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва : [стаття] К.: 2005. - 53-63 с.
11. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методика, аналіз : монографія : [підручник] - К. : 2005. - 292 с.
12. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: [монографія] – Ніжин : ТОВ В-во “Аспект-Поліграф”, 2007. – 216 с.

13. Бурчак І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С. 134–137.
14. Ведення агробізнесу в Україні. Київ : Український клуб аграрного бізнесу, 2018. 97 с.
15. Воробйов Є. М., Гриценко А. А., Лісовицький В. М., Соболев В. М. Посібник вищої школи : [посібник]; під загальною редакцією Воробйова Є. М. – Харків-Київ: 2001. – 704 с.
16. Галушко В., Дем'яненко С., Брюмер Б. Ефективність сільськогосподарських підприємств і зростання продуктивності в сільському господарстві: [підручник]. - К. : 2003. - 26 с.
17. Глушко А. Д., Грачова А. О. Методичні засади аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 6. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.34. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7106> (дата звернення: 19.07.2022).
18. Грицова І. Ю. Трансформація галузевої структури підприємств аграрної економіки України // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2015. № 2. С. 14–18.
19. Гудзь В. П., Примак І. Д., Будьонний Ю. В. та ін. Землеробство. 2-ге вид. перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 464 с.
20. Денисенко М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України // Агросвіт. 2019. № 12. С. 15–21.
21. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Режим доступу : <https://ukrstat.gov.ua/>
22. Дорогунцов С. І., Пітюренко Ю. І., Олійник Я. Б. та ін. Розміщення продуктивних сил України: [Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] – К.: 2000. — 364 с.
23. Дорош-Кізім М. М., Ладак О. О., Гачек Т. С. Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції // Науковий

- вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґазіцького. Серія: Економічні науки. 2017. Т. 19. № 76. С. 47–55.
24. Дудар Т.Г. Агрохолдинги у системі агропромислової інтеграції, оцінка їх потенціалу та ринкових позицій: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Inek/2011_2/3.pdf
 25. Жушман В. П. Словник з аграрного права: [посібник] / Уклад.: В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич / За ред. В. П. Жушмана. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – 160 с.
 26. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: [монографія]. – Житомир : ДВНЗ. – 25 с.
 27. Іванченкова Л. В., Ткачук Г. О., Скляр Л. Б. Проблемні питання оцінки фінансових результатів діяльності сучасного підприємства. Бізнес-навігатор. 2019. Вип. 3-1. С. 84-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_3-1_19.
 28. Климац Н. І. Стан та особливості розвитку аграрного сектора економіки в сучасних умовах // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2014. Вип. 1. С. 71–79.
 29. Кусдій В. О. Механізм формування фінансових результатів підприємств: зарубіжний досвід і вітчизняні особливості. Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування. 2016. Вип. 4(74). С. 24–34. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2015-4\(74\)-24-34](https://doi.org/10.26642/jen-2015-4(74)-24-34). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/59625>.
 30. Ломакіна І. Підприємництво, господарство і право: [текст]– К.: 2009. - № 10. – С. 138-140.
 31. Попатинський Ю. М., Кишак В. І. Розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. 248 с.

32. Михайленко О. В., Хідьченко І. Ю. Аграрний сектор України: сучасний стан, проблеми та перспективи реформування галузі // *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 148–152.
33. Мірзоева Т. В. Агрохолдинги України в умовах сьогодення [стаття] - Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Inek/2012_8/90.pdf
34. Модерний С.В. Економічна теорія: [Посібник для студентів вищих закладів освіти.]– К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 592 с.
35. Назаренко О. В., Лукаш Р. В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №22. С.19-25. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.19. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2018/5.pdf
36. Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник]– К.: - Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.
37. Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Бєленкова М. І. та ін. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: [підручник] / За ред. проф. М. Ф. Огійчука – 6-те вид., перероб. і допов. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.
38. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2012. 88 с.
39. Офіційний сайт Державного клубу аграрного бізнесу. Режим доступу : https://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silsk_ogospodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini
40. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.07.2022).
41. Офіційний сайт Україна: сільське господарство. Матеріали сайту. Режим доступу : <https://vue.gov.ua>
42. Пирожков С. І. та ін. Статистика : підручник / Київ, 2020. 328 с.
43. Погорелова Т. В. Статистичний моніторинг фінансових результатів // Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: монографія / за заг. ред. Підгорного А. З. Одеса, 2016. С. 84-99.

44. Погорелова Т. В. Фінансові результати підприємницької діяльності та їх розподіл у національній економіці // Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2022. №8 (297). С. 25-31. DOI:10.32680/2409-9260-2022-8-297-25-31 URL: <http://n-viznik.oneu.edu.ua/collections/2022/297/pdf/25-31.pdf>
45. Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. та ін. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку). Київ : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2011. 1008 с.
46. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я Аграрна політика та чинники її реалізації // Економіка АПК. 2019. № 10. С. 6–17.
47. Собкевич О. Щодо підвищення ефективності господарювання аграрних формувань: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/575/>
48. Соколова Л. В., Верясова Г. М., Соколов О. Є. Ретроспективний аналіз фінансових результатів функціонування суб'єктів господарювання України. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 31. С. 376-385. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/9843/1/Sokolova_LV_Veriazova_GM_Sokolov_OE_2019_P_376-385.pdf (дата звернення: 19.07.2022).
49. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: монографія / за заг. ред. Ольвінської Ю. О. Київ, 2021. 207 с.
50. Україна. 30 років незалежності. Стислий довідник / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2021. 536 с.
51. Черкас В. М. Автограф на землі: фотоальбом: [посібник] – Полт. : ТОВ «Сімон», 2013. – 288 с. – Золоті імена Полтавщини
52. Чухно А. А., Єщенко П. С., Климко Г. Н. та ін. Основи економічної теорії: [підручник] / За ред. А. А. Чухно. — К.: Вища шк., 2001. — 606 с.
53. Шевчук К. В., Бондар В. І. Фінансові результати як економічна категорія та особливості відображення їх в обліку та звітності підприємства.

Економічні науки: зб. наук. праць Луцького національного технічного університету. 2019. Вип. 16(61). С. 159-166. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2707-8701-2019-16/61-17>. URL: <http://oblik-i-finansy.lutskntu.com.ua/index.php/ekonomichni-nauky-oblik-i-finan/article/view/54/49>.